

Dellos presonaxes novelísticos: 1982 -1987

Nel Amaro

*"Los escritores en llingua asturiana
lleven daos más pasos pol procesu
normalizador llingüísticu que los
que se tan dando nos gabinetes, que
ye onde debieren dase primero".
(Xuan Bello, Berta Piñán ya Antonio García)*

1. Entovía güei mesmo, tolos escritores asturianos, enfotaos na "normativización y normalización" de la nuestra llingua, na so dignificación, seya cultural y lliteraria, seya tamién y darréu 'n toles otres estayes de la vida pública, oficial y política asturiana, acostaciamos coles ruines d'un pasáu mazcayu y de muncha gaita y munchu tambor, de muncha Santina y munchu Don Pelayu y atacáu enforma de Pinones, Telves, Pininos, Empinaos, Ramonzonos, Anxelos, Bartuelos y Serafes, presonaxes a la midía d'un asturianismu, vivu asgaya enagora, de Centru Asturianu y señaldá emigratoria, pasín ente pasu, ensin embargu, tamién va espolletando "otra" Cultura, "otra" lliteratura, depués d'unos diez años de llucha y escritures, principalmente poétiques, dende que los homes

de la que llueu sedría nomatada "Primera Xeneración de la concencia llingüística asturiana" (Alvaro Ruiz de la Peña), o, tamién, "Xeneración del 76" o "de la Refacencia" (Carlos Rubiera) y del "Xurdimientu" (Xuan Bello), los Solís Santos, García Oliva, Sánchez Vicente, Manolo Asur, Amaro, Solar, Santurio, Glez. Riaño, Álvarez Fdez., toos ente los 20 y los 35 años, coincidir toos na oposición al franquismu, nel sentimientu autonomista y nel enfotu na recuperación del asturianu, asina comu nuna concencia de grupu, ella perriba les diferencies personales y estilístiques y, pa finar, entamar el so trabayu lliterariu haza l'añu 1976, dándose a conocer naquellos concursinos, entamaos por "Conceyu Bable", Atenéu Popular de La Felguera y el Jerónimu Glez. de Sama Llangréu, toos apienzaron a dixebrase d'una poesía y una lliteratura "caleyara, con golor a cuchu y un tastu ideolóxicu fonderamente reacionariu" averándose entós a les formes poétiques y fondos "universales", ye dicir, escribir idénticamente a comu lo facíen n'otres fasteres "civilizaes" del mundu, allonxándose del tipismu y ruralismu decimonónicu heredáu de los "vieyos maestros llarriegos", tando agora nos apienzos, taramiellantes, tamente comu socede'n tolos apienzos, d'una narrativa propia y personal, cola poesía perafitada y n'igualdá de condiciones coles poétiques de güei, castellanes, vasques, gallegues y catalanes, si falamos namái del nuestro Estáu.

Pa ello foi necesario, pa llegar a estes "primeres noveles curties", quiciás "cuentos llargos" namái y que la necesidá nos faiga desaxerar y nomatar asina, comu "noveles", que toa una xeneración escazare y calicatiare, pescudare y trabayare a estazón, quedándose munchos pel camín, ufiertando darréu un llabor lliterariu, día tres día y obra tres obra más granible y pervalorabile.

Asina, cuentos de la calidá de "Los gatos", "L'últimu home", "Pela tardi", "Nueche de llobos", "El buelu d'Asturies", "Seirutsa", "Arrecendiendo la llibertá", "Morrer na llamarga", "El fracasáu", "El puxu amatagáu", "Xabelín", "Fala un perru", "La llibertá perdía", o "El milagru les dos pesetes", de Vicente García Oliva, Miguel Solís Santos, Fonsu Velázquez, Mochu d'Andrés, Xosé Álvarez Fdez., Antonio Glez. Riaño y Xosé Nel Fdez. Vega, Faustino Álvarez, X. Tamargo, A. Glez Riaño, N. Amaro, Carlos Rubiera, Asur, Xabel López y esi exemplar llangreanu, Manfer de la Llera, un veteranu, el cualu, anque d'otra dómina (nome auténticu: Manuel d'Andrés Fernández, Les Cuestes-Ciañu, 7 d'Abril de 1918), enxértase cásiqye perfeutamente colos mozos, sobre too con esa "Reñacencia" o "Xurdimientu", pa dir derrompiendo ente toos, al empar, el camín, de modu que, nel añu 81, ye Carlos Rubiera (Caldones-Xixón, 1956) quien espubliza los sos "Cuentos de tres la guerra" y, en Madrid, Xosé Álvarez Fernández (Cigüedres-Miranda, 1949) emprenta y esparde los sos "Fíos de naide" (alcordances asturianas), apaiciendo na editorial "Ayalga" esi "Plateru y yo" asturianu, orixinal de Xosefa Canellada (Cabranes, 1913), "Montesín", pa daqué dempués dar a la emprenta Xosé Lluis García Arias (Teberga, 1945) la so torna de la novela d'Antonie de Saint-Exupéry, "El Principín", tando'l tarrén pa la novela abiertu, si bien, n'honor de la verdá, yá Xulín de Lluza hubiérela entamao col xéneru, escribiendo una novela de... ¡ciencia ficción!, ensin espublizar entá, y que bono sedría quiciás conocela.

Poru ye nesi 1982 y cola apaición de "Les llamuergues doraes" de Solís Santos, un aniciu más que discretu pa un xéneru ensin denguna tradición sofítandolu, cuando la novela dexa de ser antoxu y se nos fai realidá dafechu, esixendo entoncenes continuadores, y cuantos más meyor. Y éstos,

cuantu meyores...

"Pa escribir un bon llibru nun ye pernecario conocer París nin haber lleto'l Quixote. Cervantes, cuando escribió'l Quixote, entá nun lu había lleto".
(Miguel Delibes)

2. ¿Qué ye lo que vien darréu de toos estos títulos de rellatos curtios y casi sí -y ensin el casi- dafechamente hestóricos na nuestra llingua, escritos sobre too por xente permozo y "analfabeto" nesa llingua ma, polo que l'esfuerzu foi abundantamente más grande y los enquivocos -pos habelos, nididamente húbolos asgaya y hailos entovía- ambute y pergrandes, anque la so "concencia" d'asturianismu, allonxáu del Pelayismu/Coadonguismu típicu y tópicu ente nosotros, furrulando escomanadamente, fexo'l llabor palpuñable? Cenciellamente vien lo que tien de venir darréu: una narrativa, un corpus narrativu de más llargor y anchor, altor y fondura, estaya pa la cuala taben -o creyíen tar- mauros dellos narradores de los qu'entamaren col cuentu, col rellatu curtiu, los cuatro, cinco, seis o diez, doce o quince folios. Y nellos los finxos que los primien, na so estética y na mesma espírica, españeron. Porque trabayando a estazón, ensin llerzes nin galbanes, atrévense a entamar el blincu d'una vegada yá, conocedores la mayoría d'ellos del pelligru de llombada y d'un futuru dir a sucu baxeru nel so andar, per tarrén casimente desconocú y virxen.

Había qu'escribir llibros, noveles, bonos llibros y noveles, a la gueta d'un "Quixote", pero naide yera entovía dengún Cervantes, ensin exemplos hestóricos, ensin obres, ensin autores, porque, poetes aparte y caxigalines folixeres y dalguna prosa, del calter de la que recueye Alfonso Sastre nel

so llibru "Lumpen, marginación y jerigonca" (Legasa literaria, 1980), nes páxines 200 y 201, "Yera Xacintu un mozu llargu y delgáu, flacu, correudu con más güesu que febra y más pates que barriga, daqué allombáu, y al tentu de los deos podíen cuntase les banielles del remaz, pechu y espaldes. La fachenda y floréu del mozu Xacintu nun yera'l paxellu de tela a rayes, nin los botinos de goma con punteres rebitiaes: yera un pañuelu collaráu qu'enrollaba al so llargu pescuezu", etcétera, etcétera, exemplu garráu d'una "Descripción d'un mozu" (Programa de la fiesta de "EL Bollu", 1969), los nuestros narradores nun cuntaben con sofitos, nel pasáu.

Nostante, taben seguros del escoyimientu fechu: la llingua asturiana "valía" y "valía-yos" perfeutamente pa escribir, de too y dafechamente, aunque naide, tampocu, escaeciera torgues, yá pasaes, yá presentes o yá futures, nel exerciciu del so "oficiu".

Ensin dir llonxe, ensin guaceos perllongos, ensin dir de romandela, al míticu París, Pigalle y Montmartre, Cortázar y La Maga, aquella llingua, vernácula al dicir d'unos cuantos, que namái valía pa "coses de chancia y alderiques ente xente analfabeto", valía-yos p'asoleyar darréu y dafechu temes y problemes, aquellos que más, comu homes universales y asturianos, los ablayaben: el paru, la fame, la griesga, l'amor, la soledá, el sexu, les dubies, y belees, les grandeces, y miserias, les coses de tolos díes de la xente anómino y gris, tolos sentimientos, enfotos, llerces, gayoles, tristures y llacerias humanes, pero eso sí, nortiaes, acusbiaes y calicatiaes equí mesmu, y non llonxe, nel estranxeru.

Pasín ente pasu, foi faciéndose'l camín, de "Les llamuergues doraes" (Seminariu de Llingua Asturiana, Uviéu,

1982), de Miguel Solís Santos, a "El viaxe" (Serviciu de Publicaciones del Principáu d'Asturies, 1987, premiu "Xosefa Xovellanos, 1986"), d'Antonio García, a la espera d'esa "Pequeña lloba enllena d'amor" (premiu del Concursu entamáu pela Academia de la Llingua, añu 1987), d'Adolfu Camilo Díaz Llópez, diríemos pasando peles páxines de "Ñublu de mar y distancia" (Consejería d'Educación y Cultura, Xixón, 1983) de Carlos Rubiera Tuya; "Fontenebrosa: El reinu de los Silentes" (Comuña lliteraria, Xixón, 1984), de Vicente García Oliva; "La muerte amiya de nueche" (Serviciu de publicaciones del Principáu), de Xuan Xosé Sánchez Vicente; "El trunfu prietu" (Serviciu de publicaciones del Principáu, 1895), Miguel Solís Santos; "Añada pa un güeyu muertu" (Serviciu de publicaciones del Principáu, 1986), d'Adolfu Camilo Díaz Llópez y "Memoria de los Cimeros" (Serviciu de publicaciones, 1987), de Vicente García Oliva, mentantu que yá ruxen otros títulos y otros autores, nel ermu paisax editorial asturianu.

Estes son la riestra noveles, cási que toes, les publicaes fasta güei, curties, más cuentu llargu que novela curtia y publicaes gracies a les perres de los muérganos oficiales, Consejería de Cultura, y premiaes nel "Xosefa Xovellanos", únicu premiu, fasta l'apaición del entamáu pela Academia de la Llingua.

Ésti ye, tamién, el frutu novelísticu acollecháu, niciu y softu pa los que nel futuru creyan na so llingua y na lliteratura, en xeneral, y na novela, o rellatu llargu, pa cuntar coses y desplicar l'anchu y llongu mundu, con tolo que d'humanu hai nél.

"Los criyadores de la nueva lliteratura bable

son, al mesmu tiempu, monxos y soldaos, escritores conoceores del so oficiu y militantes d'una causa qu'esborda a les clares l'oxetivu únicu y caberu de tou escritor d'una llingua normalizada, a saber: l'ésitu de crítica y ventes o reconocimientu públicu del so trabayu".
(Álvaro Ruiz de la Peña, "LEER", Abril-Xunu, 1986, páx. 68)

3. Un anchu y llongu mundu, con tolo que d'humanu, fonderamente humanu hai nél, nésti, únicu y manudu mundu, humildemente al serviciu de los lliteratos, que lu van "refaciendo" al so propiu y escomamáu petite.

Unes vegaes col inventu ¿? de llugares narrativos "nuevos" dafechu, comu Fontenebrosa o Salmoriera, les de Vicente García Oliva, o esi "Balneariu", nes "Llamuergues doraes" de Solís Santos, mentantu qu'otres vegaes, Villaviciosa, Xixón, Uviéu, Avilés, tán ehí, ensin mázcares, nes obres de Sánchez Vicente, Rubiera Tuya, Antonio García o A. Camilo Díaz.

Y esi "Balneariu" (¿Salines quiciás?), ye "paisaxe-presonaxe" enforma perimportante del rellatu, sol que xira l'aición de la novela "Les llamuergues doraes" y nel que los otros presonaxes, los de carne y güesu, Don Xulián, el banqueru na capital, la so fía, Nataya, l'home d'ésta, Bernaldu, que nun fala res de res, enxamás de los xamases y del que, les males llingües, dicién que yera "un home ensin caráuter", un calzonazos. Y les Tres Maríes, eses "tres víbores con velenu finu na boca y dentame gafu, qu'escaldaben a media ciudá" (páx. 11), xunto con tola riestra d'ellos más que perillí furrulen, asina D. Lluis, el mélicu, Otilia, nomatada "La Plebeyona",

Los Brañagán, con D. Xerardu de xefe familia y Delaira, una moza qu'ensayaba, pal día la fiesta de la so investidura, "enriba'l pianu unes sonates de Chopin, pa tocales,-comu gracia d'inxenu virtuosismu-, nel so día; pero yera una executante que malapenes estremaba les teclles blanques de marfil indiu, de les prietes" (páx. 51), los Mendiega, iguaben un universu, el Balneariu, selemente provincianu, fechu de güeyaes y parpagueos, de rocaes y espelleyaderos, ente'l fumu de los "habanos" masculinos y les xiples, caritatives siempre, femenines, habitantes toos del so propiu mundu, zarráu y familiarmente enllenu de trapes y falcatrúes, siempre entemanaes y feches cola sorrisina nos llabios, universu que'l propiu autor (Miguel Solís Santos, Avilés-1956) enancha y allarga, despieslla y ataca con presonaxes nuevos y dixebraos, escaleyando per un mundu (Roma, Occitania, Xerusalén), a la gueta'l "Quintu Evanxeliu", na so segunda novela, "El trunfu prietu", recuperándolu de les manes musulmanes, "¿El Quintu Evanxeliu?". Entrugué yo enforma confundíu. "Acabante morrer y darréu resucitar Cristu, los cuatro Evanxelistes entamaron escribir les sos cróniques. Un quintu escritor, más avezáu que los otros, fo pa cuntar tolos detalles de La Revelación que nin San Xuan s'atrevió asoleyar nel so llibru caberu. Nes sos fueyes fala de quién va ser l'Anticristu alloriente" (páx. 54).

Universu góticu y pobláu pol inxeniu de Solís Santos, amás de polos soldaos de la Xermandía, pelegrinos de camín haza la Ciudá Santa, obispos, castrones, xitanos ganándose la vida comu paraxismos, condes viaxeros en guaceos cásiqye ensin fin, siempre n'empreses romántiques y enguedeyaos en lluches (pa muncha mayor gloria y rellunu de Cecil B. de Mille y la pantalla panorámica) santes, pol so Faedor y la so relixón, única y verdadera, colos dos presonaxes principales, Silveriu,

el Pá Silveriu y Lluía, la probitina Lluía, que morrerá mártir, sintiendo los glayíos de "¡bruxa!, ¡bruxa!" de la xente, los sos mesmos vecinos, que diben "espetando les armes escontra'l so cuerpu" (páx. 86), mentantu que la calor inaguantable de la foguera "d'un taragañu xintará-y les piernes y agora'l so cuerpu yera un calicor más..." (páx. 86), y, ayenu a too aquello, "en Roma, el Papa daba la Comunión na primera misa de la mañana" (páx. 86), perfeutamente "dibuxaos" por un escritor que principia a ser daqué más qu'una promesa, bien a les clares nesti "trunfu prietu", por si tola so anterior obra, llectures pa rapacinos, dibuxos, cuentos, hestories, etcétera, entá nun fuera pa dalgunos, unu de los valires más ponderatibles güei equí y del cualu esperamos por obra novelística asgaya.

"Toos vosotros dicís tar al serviciu de les clases populares d'Asturies y de los sos intereses, pero despreciáis la so cultura a nun ser que la tracamundiéis n'otra cosa que podáis vender nel teatru estatal y burllaisvos de la so llingua. ¿Cómu pue ser eso? (Oscar Abel Piñera, na novela "La muerte amiya de nueche", de X.X. Sánchez Vicente, páxina 68).

4. Si fuera mester guetar y, darréu d'ello, alcontrar un presonaxe asturianu dafechu, típicu, tamién dafechu, anque ensin toos esos tópicos "zarzuelerocostumbristes", col "monólogo" autóctonu y otres asemeyaes mazcayaes, nel papel "d'alcagüetes culturales", tracamundiadores, dafechu-dafechu, de los "auténticos intereses de les clases populares llariegues", paternalismu más mofla, esi presonaxe sedría, na nuestra "narrativa", entovía percurtia claro, ensin dulda denguna, polo menos pa mi, un Bogart playu, amigu del probe Garciona y de Carrizo, trabayador autónomu, iguador de planches llétriques, televisores y radios, ellí nel so cubil,

"Reparaciones L'ORPIN", un tipu duru y enforma cínicu, pero amigu de los sos amigos, ¡Oscar Abel Piñera!, dispuestu pal esclariamientu de los puntos "perprietos" que cincaben a la muerte, nunes circunstancies perestrafes, de Falu, "del que yera casi amigu de fiación" (páx. 7) y, los dos, Falu y él, corrieran "peles calles xugando al pafuelu, al piocampu, a polis y lladruempos, de la qu'entá nun había malapenes coches", pa dir depués a escueles estremaes, estudiando Falu "lletres" y Oscar Abel ciencias, "péritu, satamente" (páx. 8), pero enxamás dexaríen de vese dafechu, asina que foi enterase de la so muerte, gracies al telefonazu mañaneru d'otru amigu, Miguel, y trancar el negociu pa salir a matar el tiempu hasta "les cincú y media la tarde, la hora l'entierru" (pax. 8) cola misa na ilesia San Llorienzu y, darréu, pescanciar les "circunstancies" perespeciales y res de res normales y fiaturales, tolo contrario, de la muerte del collaciu, del que sabe, Oscar Abel, "que taba'n Barru aprovechando pa facer una tesis sol románicu y prerrománicu sofitada'n nun sé que teoría so les relaciones de los asentamientos col comerciu y les rutes comerciales de los primeros siglos del reinu asturianu" (páx. 12) pertaxiláu na pescudancia, per tolos llaos, conceyu de Villaviciosa, enllenu de talos monumentos, Santa Mera, Seloriu, Xuncu, Abamia, Ardisana, San Peru de Villanueva, Llugás y San Salvador de Priesca, xustamente onde apaiciera'l calibre de Falu, fasta aportar a Ribesella, al Pozu'l Ramu, llugar nel que, finalmente too queda "nidio dafechu", cola presencia, y muerte de perru, d'esi Antonio Clariniado, un enemigu bederre de la cultura llariega, el románicu, prerrománicu y la llingua, "-Y encima la llingua -pronunció "llingua" casi escupiendo-. Como si nuestros más grandes escritores no hubieran utilizado el castellano. ¿Quién sería Clarín si hubiera escrito La Regenta en ese dialecto ignoto, en esa fragmentación de hablas?" (en castellán nel

orixinal, ¡claro!), y suma, esti Antonio Clariniado, quiciás d'illustres antiasturianistes, al cualu'l Doctor Sánchez Vicente, nuna asonsaña de pernomáu Frankenstein, da vida tres igüalu de cachinos de talos personaxes, los Gracia Noriega, Salvador, Buero, Benito Argüelles, Bueno, y dellos más, que tán nel nuestro maxín comuñal, toos embarcaos nuna engarrapiella -cruciada escontra una Pantasma o Ku-klus-klan, inesistentes, pero qu'ellos inventen y alienden a comenencia, pa facese notar daqué y oyer y... (nos papeles, radiu y teuve) que la xente, a la que tanto quieren, glaye "¡son llistos comu la fame!"

Menos mal qu'equí, nesta novela, "La muerte amiya de nueche", el personax del autor (Xuan Xosé Sánchez Vicente, Xixón, 1949), Oscar Abel, cuenta col sofitu d'esi "Biscuter" playu que ye'l "Meruca", d'unos "treinta y seyes años, baxu, daqué vixigón, paticurtiu" (páx. 57), el cualu, "ensin llegar a enfondase dafechamente na delitividá vivió siempre nes veres de lo socialmente permitíu" (páx. 57).

Asina mesmo cuenta col gabitu pervalorable d'otros munchos collacios: Pachu, Alvaru, Lluís, Xuliu y Miliu, amás d'otru, perestimable ésti, Antón Cortina, qu'una vegada "acabare la llicenciatura'n químiques y, pasaos tres años en paru, decidió metese na guardia civil" (páx. 43), tando "allugáu nel puestu de La Villa" col gradu de cabu, rapazón "encesu de cara, arroxapláu, quiciabis un migayu más trabáu qu'enantes, más paisanu" (páx. 43).

Ente toos ellos un conceyu humanu, ambute gayoleru, comu pa finir coles ruindaes del Clariniado, polo menos "litterariamente".

Bastián ye'l nome del home qu'otru xixonés (Carlos Ru-

biera Tuya, Caldones, Xixón, 1956) fai vivir, y morrer, ente dos muyeres, Ana y Evalina, la xoven, una rapacina casi, colos llibros de COU embaxu'l sobacu siempre primaveral y na catequesis, falando, aconceyada col "grupu", de la Madre Teresa, "a la que-y dieren el sábadu'l Premiu Nobel de la Paz" (páx. 24), mentantu Elías María nun facía más que mirala de regüeyu, faciendo qu'ella, Ana, que ta "sollerte comu un esguil" (páx. 26) se ponga "arguta y a la escontra" (páx. 26), y Evalina, la maúra y llegal, perallonxada na Nicaragua revolucionaria de tres la fuxida del dictador Somoza y col ideariu sandinista entemanando unes nueves y revolucionaries formes de gobiernu y vida pal amiseriáu pueblu nicaragüense.

Y pa ellí coló la so Evalina, dexándolu, en Xixón, daqué mustiu y sefiardosu, "a vegaes aporta la nueche y doime de cuenta que nun falé con naide'n tol día, más que cola tendera" (páx. 21), dando clases particulares, finando, quiciás pola cuenta de tola soledá, alburrimientu y sefialdá, Evalina perallonxada y "coles clases del UNAM" (páx. 47), perenamoraáu de la fresquilina moceda d'Ana, que llorará amargurada "primiendo aquella carta nes sos manes" (páx. 47), pola so fuxida, tamién pa Nicaragua, al delláu de la so muyer y trabayando nes campañes d'alfabetización y depués n'informática, nel Ministeriu l'Interior nicaragüense.

Tornando, a la gueta l'amor. Pero nun lu atopará, pos Ana, estudiante de Melecina'n Santiago, vive con un amigu. Y Bastián, agora solu dafechu, ensin Evalina y ensin Ana, navega albetestante y al debalu nun veleru, de nome "Ana", matrícula de Xixón, nel qu'apaicera muertu, allalantrones, n'agües marítimes del Gran Sol.

Perguapa hestoria d'amor y muerte, na que la informa-

ción que l'autor nos da sol país centroamericanu que vive un procesu hestóricu agabitor pa la xente concenciao del mundu, qu'asina torna a tener otru enfotu y exemplu, vivu y con nome propiu, pol que siguir lluchando'n nome del internacionalismu, asina comu pola forma epistolar emplegada pa rellatamos esi "amor a tres bandes", Bastián, Evalina y Ana, nel que l'autor, Rubiera Tuya, da muestres d'un perbonaz sentíu autocríticu y d'una sentimentalidá daqué peralloñada del cotidianu machismu, faen d'esti "Ñublu de mar y distancia" un entamu novelísticu que fai pruyir al lector por un afondamientu nel mesmu, mentantu Bastián arrecostina cola parte más mala, llerciosu y dubitable, "llámame plagu y rancoyu si tú quies -por nun echar defrente- , y tarrezme si pues. Pero nun escaezas qu'a munchos miles de kilometros d'equí hai un ser al que quiero nun yá más qu'a ti, sinón más qu'a mi mesmu" (páx. 45)

Llercies, dubies y enquivocos, que finiría pagando, a soles, na solitú marina del Gran Sol, de xuru qu'a sabiendes d'ello, nun actu dafechu concenciosu y, tamién, de rellumante sinceridá, ruplicáu col hara-kiri, espiritual, primero, y ensin tardanza, físicu.

"La lliteratura asturiana namái va ser posible enxertándose conscientemente nel procesu de recuperación de la dixebra cultural d'Asturies, guetando formes nueves d'espresión que tienen qu'acompañar a esi sentimientu remocicáu d'identidá asturiana".

(Alvaro Ruiz de la Peña, "Lliteratura asturiana y futuru", la Xunta d'Escritores Asturianos, Villamayor, 27-28-29, Marzu, 1987)

5. Un casu perespecial na nuestra narrativa ye'l xixonés (1944, profesor mercantil, con estudios na Facultá de Ciencies Económiques de Bilbao y trabayador bancariu) Vicente García Oliva, y yelo pol campu de trabayu escoyíu, la lliteratura pa neños y mocinos, de modu que, tres espublizar "Les aventures de Xicu y Ventolín" (1982) o "La Bruxa Pumarina y el Dragón Maragatu" (1983), púnxose al llabor novelísticu, de modu que nel añu 1984 asoleya, gracies a la Comuña Lliteraria, "Fontenebrosa: el reinu de los Silentes", onde, nun pueblu llamáu Remanecer, apaez Goyo Bermúdez a la gueta de Fontenebrosa, na que manda'l tiránicu Rodolfo y llugar nel que so pá pue que tea presu.

El primer contactu de Goyo ye Fonsu, que "a los sos munchos años, taba yá avezáu a los díes de la Seca del Añu Bisiestu. Al so fondu silenciu. Al so color. Al aire encesu, y a esi golor a sal y azufre qu'arrecendía de los sos praos mariellos" (páxines 13-14), silenciu, color, golor y praos mariellos, un paisax, el de Remanecer, que, comu'l so mesmu nome, paez-y al lector perconocíu y peraveráu.

Dende ehí, too yá ye maxia y xuegu, cola "reflesiva. Pensatible. A diferencia de les otres xanes, que sólo-yos prestaba xugar col agua o pasar hores y hores peñando les sos llargues guedeyes, a ella preocupaba-y lo que pasaba al so alreodor" (páx. 17), Xana Ermesinda, les estrañes cosadielles (capítulu V), "... y vendrá un rayu de lluz divina/a salvar a los silentes./y será llibre Fontenebrosa/dende'l carbayu", esi Gran Señor del Ferre, Rodolfo, tiránicu, nel so Castiellu, "llantáu enriba un cuetu" (páx. 31), tamién el Magu, que nun tenía pinta de selo, "un paisanín más bien baxu, gordín (ensin llegar a ser gordu, cola cara collarada y una sorrisina qu'aína asoleyaba pol más pequeñu motivu)" (páx. 37), asina yera no

físico aquel Magu Panicles, nun pudiendo escaecer a Dubardu Bermúdez, el pá de Goyo, nin a Severo, Ximena, Delfín, Eneas o Sindo, "silentes" que, pa finir el llibru, algamen la llibertá del so pueblu, ganando-y el combate al permalváu Rodolfu, y colorín collaráu, asina acaba'l rellatu.

Facer comparances, comu se faen, ente la obra de García Oliva y "La hestoria interminable", "El señor de los anillos", o "El retornu del Jedi", pámeque ye desaxerar y de baldre, y nun face-y xusticia a esti autor, del qu'entá esperamos noveles de munchu más altor, polo que d'importancia tien una lliteratura perfecta pa neños y mozos, enllena d'eso que-yos presta a ellos, aventures a maza, güenos y malos, monstruos y princesines, magos, bruxes, Rodolfos permalvaos, xusticia y solidaridá, heroísmu, viaxes, enguedeyos y, pa finir, esi "the end" clásicu, "acuatizó llimpiamente metanes el regatu qu'ella escoyere comu la so morada. Agora sí, agora too taba perbién" (la Xana Ermesinda, na páxina 113 y cabera).

Nel añu 1986 publica, pa neños, "Delfina, la ballena cantarina" y nel 87 torna Vicente a les aventures, al so mundu, esta vegada dende una ciudá nomatada Salmoriera (¿Xixón?), con un rellatu tituláu "Memoria de los Cimeros", nel qu'ameyora fonderamente tolo anterior.

Y de nuevu princesines y malvaos, otra vegada xusticieros, guaceos, ¡la de coyer!, porque equí, nuevamente, l'autor, dexa escomanase'l maxín y nun hai páxina, nin ringlón, onde nun asoceda "daqué", llogrando que la so llectura seya afayaíza a mamplén pal públicu pal cualu va empobinada, pero tamién pal llector adultu, esi llector qu'agora torna d'un perllargu guacéu pela lliteratura alburrida y de muncha tesis,

pa entregase nos brazos de los xéneros y subxéneros.

Ye Don Anxelu Secades, Notariu de Salmoriera, "sesentón, provistu d'un bon botiellu, frutu ensin dulda del so vezu del bon xintar, y d'una carona gorda y redonda comu si d'una lluna-enllena se tratare" (páx. 113), el primer presonax col que nos atoparemos namái apienzar esta "Memoria", al qu'una carta, de Xuan Romeru Tuya, fadrá salir del so pigazu.

Pasiquín ente pasu, col "viax" aniciáu na páxina 37, va desendolcándose talu asuntu narrativu, nel que los cimeros, un pueblu "entamador" y gayoleru. Intelixente, cultiváu y valiente" (páx. 22, un bon pueblu dende llueu, son los protagonistes y presonaxes cimeros).

Enol vese obligáu a fiavegar pela Mar de la Borrina, faciéndolo nel barcu "Riscar", nave capitana, a la que sigúen "Humeru" y "Xabalín" y "Andarina", a la gueta los neños, que nel país de los cimeros, por castigu divinu, nun ficerien enxamás de los xamases.

Ye'l suyu unu d'esos viaxes ensin fin, pelos mares del mundu, al debalu, "diciendo dir a la gueta d'un llugar que naide nunca conociere" (páx. 134.), nun pudiendo faltar princeses comu Celina, cola cuala retorna "la llinia de descendencia femenina nel Gobiernu del Reinu" (páx. 134), Naréu, el malu, igual que malváu ambute ye'l Gran Esperteyu, al que mata Don Anxel, el Notariu de Salmoriera, "nun lo camentó dos vegaes, y garrando coles poques fuercies que-y quedaben el Bastón, llevantolu n'alto tolo que'l so brazu-y dio pa ello, empuxáu, quiciabis, per un movimientu casi reflexu" (páx. 141), toos somorquiaos dafechu nuna hestoria

perguapa, na que'l so autor da otru bon reblagu, dende "Fontenebrosa", ufiertando nella una retafileta situaciones narratives, con unos presonaxes entovía meyor dibuxaos y con abondes "carnes" más, propies del meyor xéneru aventureru, fíu quiciabis de les vieyes llectures d'aquellos Capitán Trueno o'l Guerreru l'Antifaz, asina comu tamién de les griesques caleyeres, ente cuadrielles de rapacinos, pel barriu, a peñazu llimpiu y con dalguna ferida y reña materna, sinón unos paternales cibiellazos.

Una vegada más Vicente García Oliva paezme muncho más averáu a los llariegos Xuan Uría Ríu, Costantín Cabal o Aurelio del Llano qu'a toos esos foriatos que dellos críticos entemanen nomatar, haciendo comparances percultes.

*"Yo tengo la teoría, non del todo comprobada,
de que'l llinguax qu'últimamente utilizamos los
qu'escribimos n'asturiano, ta fechu, mal que
bien, pa la poesía, ya nella, mal que bien,
funciona. Pero na prosa tamos dándonos hosties
escontra la nuesa llingua, afrellándonos
nel muru de lo posible por nun mirar ententes lo real".
(Antonio García, nuna carta empobinada al
autor d'esti trabayu, cola fecha del día 14 d'ochobre
de 1987).*

6. Les dos obres de los dos "últimos" novelistes, o narradores, los más mozos pel momentu, ensin desaxerar nin esbayase migaya, son tou un finxu de que les pallabres ablayadores d'Antonio García son namái una verdá a medies y que, él mesmu, hai xente dispuesto a que la so teoría nun seya enxamás comprobada.

Ente hosties encontra la nuesa llingua y afrellamientos

nel muru de lo posible pola cuenta de nun mirar ententes lo real, namái 'n cinco años y ensin beques, ensin editores, ensin premios y ensin un caldu de cultivu social y políticu favorable, la narrativa, la novelística asturiana apienza a ufiertar una collecha, unos frutos, aloyables, con tolos fallos que nos peta señala-yos, pero asoleyando unes carauterístiques y unes bondaes inimaxinables hai, cinco, seis, diez años, nel setenta y cuatro y setenta y cinco, cuando lleemos poemas fechos sobre too col coral, col asturianismu dixebra-dor, pero d'una dulcosa calidá poética y que, ensin embargu, pol so mesmu teme, "A tolos escorríos", "A Miguel Hernández", "Manifestación de mineros", "A los fugaos", "Aida de la Fuente" o un "Por qué canto na mio llingua", de García Arias, auténticu "manifiestu" o "declaración de principios", "Ya vos dixé por qué canto/nista mio llingua asturiana. /Ye la llingua del mio pueblu/ pueblu que yá nun pigaza", amás de llegar a la xente, entóncenes nun momentu de gayola y utopía, d'enfotós pal futuru y una llibertá cási que ensin estrenar, yeren un allonxamientu de la mayoría, con poques esceiciones, de lo fecho anantia, reaccionario, paternalista y machista a mamplén.

Col llabor a estazón d'unos cuantos, foi arrequexándose aquel voluntarismu y militantismu rexonalista y nacionaliegu, en beneficiu d'unas desixencies y un compromisu fonderamente literarios.

Poeta, dramaturgu, rockeru, interprete teatral y llicenciáu'n Xeografía ya Hestoria, Adolfo Camilo Díaz Llópez (Caborana, 1963) ye'l más mozu de tolos novelistes, ganador del premiu "Xosefa Xovellanos-1985" cola novela "Añada pa un güeyu muertu" (Uviéu, 1986), una promesa "solapada" d'una lliteratura "dafechamente nueva non sólo nel ámbitu

asturianu sinón nel llatinu per estensión: el THRILLER".

Pola so xuventú, gracies a ella y a los sos petites personales, a la so educancia y cultura, pue ufiertar, ensin pergrandes problemes, una "novela moderna", pero tamién con cásiqúe de too dientru: una hestoria llinial, qu'apienza tan misteriosamente comu finará, col revivíu John Wayne, "al llombu d'un caballu de tres metros d'altor", riendo y riendo, porque sabe que "la vida ye agora d'él" (páx. 74). Y, entemedies, tán Llara, Paula, la mesma que cuando tenía "dieciochu años acostumaba escribir poesías a les dos y media la mañana nuna vieya máquina a la que-y faltaben les lletres "A" y "M" (Amor siempre lo tuviera d'escribir a manu, asina conociere a Ricardo... Primer amor a manu)" (páx. 60), y Ricardo, el so maridu, y tamién pá de Llara y Xabel, y de Dieguín, "Llara y Xabel vinieron porque sí. Claro. La parexina. Dieguín non. Dieguín foi un "accidente". Y Aida... Lo d'Aida foi un atentáu de Paula. Ella tomaba la píldora. Un 99 por cientu de seguranza. ¿Fue ella l'unu por cien... o nun la tomó? Nun importaba" (páx. 35).

L'inxenieru Ricardo, "nel setenta y dos Ricardo recibió cuatro pelotazos nel culu por manifestase'n Morea escontra la política del López Rodó. Opusdeísta y desarrollista y fariséu díañu'n bicicleta peles cais d'Estocolmu. Nel sesenta y nueve, añu porcaz, tuviera n'Euzkadi cuando la matanza d'Erandiu. Nel sesenta y tres leñera, en francés, a Paul Goodman. Y anguañu. Yá sabes Ricardo. Hai que vivir y dexase de pijaes" (páx. 27), y los ecoloxistes, emperraos en tranca-y la so central.

Xosé Nel Riesgo, "yo soi Riesgo... Xosé Nel... Sí hom... Pos nada... ¿Qué quies que te diga?... Una putada... vaya... Vaya masacre..." (páx. 39), Dolfu y Aida, Mabel y Pepa,

l'Isidru y la Yolanda y Dulce y Blanca y Lluis Güelga, amás del vieyu "Nietzsche", un gatu, y los hominos, que pasen tol rellatu faciendo de les suyes ensin que naide sepa res de res"... Son les cuatro la... tar... de... Ser... vi... ciu... informa... ti... vu... espe... cial... En... re... lación... al... fenó... menu... asoce... a... les... 24... hores... tele... visión... materia... liza... ción... de... nun se... sa... be... muerte..." (páx. 36), ensin que naide los pare.

Ellos, los hominos, coles sos llances mortíferes, nun ámbitu industrializáu, ¿Avilés?, tamién "zarráu" y percafiante, pa que les "lleis" del xéneru (thriller) se puean dar dafechamente, aición bederres nunos espacios "pesllaos", onde los personaxes lluchen y muerren, anónimamente, equí, a manes d'esos , "telénicos" productu d'un fallu na Central Nuclear.

Los Stacy Keach, Roger Moore, Clark Gable, Widmark, Savalas, Larri Hagman, ¡Superman! y tola riestra "personaxes", héroes de la nuesa infancia o mocedá, pequeñinos y malvaos asgaya, matando a la xente, ensin perdonar a naide, seyan rapacinos, mociquines inocentes, homes y muyeres, pa dir, sangrientamente, faciéndose los amos del mundu.

Presonaxes nos cualos ye fácilmente atopable l'humor, la muncha gromia y chancia a mamplén d'Adolfu Camilo, nesta "Añada" perprieta daqué más controlao y ensin qu'enxamás se-y esmuza de les manes.

Ecoloxistes, nacionalistes, marxinales y "yuppies", señardosos d'aquel míticu y foriatu sesenta y ochu ataquen les páxines d'una novela actual y con un encadarmamentu narrativu perlloráu.

Antonio García (Tuña, 1960) apienza'l so "Viaxe" nun bar de xunta'l Palaciu los Deportes, n'Uviéu, y, andando y andando, "¿nun sabes?", na compañía d'otru personax importante na novela y perimportante na novelística asturiana, Cazo, de nome auténticu, al paicer, Manuel Cazuela Bragado, apellidu esti segundu que'l condergáu tachaba, de xuru que por consideralu poco "machu", él, col so CX y les caxes de condones y la pistola, ellí na guantera'l vehículu.

¿Cómo apellidase Bragado entós?, "¿nun sabes?".

Y ye nesi coche, nesi CX, avieyáu y puercu, de color mariellu, nel que viaxen los dos, nun viax percurtiu y perconoció, per una xeografía urbana escura, fedionda y con personaxes foscós, enfilaos, marxinales dafechu y dispuestos a mandate "de viaxe", d'una navayada o d'un tiru, y too pola cuenta d'arrampufiate mil pesetes, mil duros o la chupa, si ye de cuero.

Güisqui, cubates, copes, música de "Los Chichos" o "Chungitos" y tretu coles femes, asitiaes al otru llau del mostrador.

Fai Antonio García esi "viaxe" floturnu na compañía d'un tipu pergochu, claro que nun hai qu'escaecer que na solapa del llibru ("El Viaxe", premiu "Xosefa Xovellanos-1986", publicáu pol Serviciu de Publicaciones del Principáu d'Asturies, 1987) alviértese tar delante d'una obra "prósima" a lo que Bill Buford llamará "dirty realism", polo que cási que too sedrá nes sos páxines gocho, puerco, gafo y falcatruoso, yá seya'l CX, por fuera y dientru, yá los mesmos personaxes, pocos, pero los suficientes pa que l'autor, el "cuntador" escrupulosu, direutu y llingüísticamente perfectu,

que ye Antonio García, nos garre pol fiarigon y asina nos vaiga faciendo siguir, a bordu del mariellu CX, con Cazo y él mesmu, una hestoria con alcohol y sexu.

Esa muyer de Cazo, rustriéndose pol mozu, "primeiro pousadamente, comu un gatu que busca'l calor d'una caricia, pero a poucu ya a poucu empezóu retorcese enriba min comu una culebra, hasta'l deliriu" (páx. 42), y la moza del "Fany's", "Tany's" ou comu se chamara'l zaburdiu aquelli, "mui rubia pa ser d'ella'l color" (páx. 19), vistía con una "camiseta verde, fluorescente, de tirantes, ya notábase mui bien que nun llebava'l sostén puestu" (páx. 19), y guapa que yera la mozaca, col "pantalón curtiu, que parecía de deporte. Flaquina, pintiarada, atamañadina" (páx. 19).

Pela Tenderina, l'Oteru, contra Pumarín, viéndose amanecer pa escontra Sieru, pela carretera Santander, con fame y golor a chocolate y churros, un viaxe ensin munchos esparabanes, nel que nun asocede un res perespecial, "-¿la policía?" (páx. 40), nuna ciudá, Uviéu, n'Asturies, nuna novela que nun contién pedricazaña o descursu, laicu nin relixosu. Nun tien moralina denguna, escaeciendo cualisquier demagóxicu partidismu, entamando "rellatar", "cuntar", un "viaxe" quiciás iniciáticu, de dos homes casualmente alcontraos nun chigre, viaxando llueu per otros chigres y zaburdios, pente les basures y filtrayes humanes. Sinón atreveríame a decir que taba averada al "realismu social", o "cívicu", aquél que tantu fai arrenegar agora y que, ensin embargu, entovía sigue dando colleches.

Anque ensin Pedrolos nin Segarras, con Migueles, Xuanes, Carlos, Vicentes, Adolfo y Antonios, con esos presonaxes, los Sotaleñas, Oscar Abel Piñera, "el Meruca",

Ermesinda, Goyo, Bastián, Evalina, Ricardo, Paula y Cazo, ente otros, la nuestra novelística, ta perllonxe de la escrita'n castellán, pero tamién de la fecha'n gallego, eusquera y, por supuestu, en catalán, y nun paez qu'equí vaigamos, a curtiu plazu polo menos, poder falar y escribir de "narrastures", igual que se faló y escribió de "narraluces", "narraguanches" o del'actual "Escuela de León" (Merino, Mateo Díaz, Aparicio...),

pero los primeros y básicos pegollos tán llantaos y perafitaos, porque hai, amás de munchu carifu pol país y munchu romanticismu mozu, conocimientu dafechu del "fechu lliterariu", y del novelísticu, y tres estes noveles (epistolares, policiaques/prietes, thriller, dirty realism...) dirán apaiciendo otres, y otres, fasta que ...

